

Metodika k programu Vnímám i Tebe (VIT)

program zvyšující odpovědnost pachatele vůči oběti
trestného činu

Duben 2020

© Probační a mediační služba – všechna práva vyhrazena. Tyto materiály jsou v části i celku autorským dílem a postupy v nich popsané nesmí být bez svolení autora realizovány.

Materiály k programu Vnímám i Tebe - VIT (Metodika k programu VIT, Lektorský manuál, Listy k lektorskému manuálu, Pracovní sešit) byly vytvořeny v týmu tvůrců programu v rámci realizace projektu Křehká šance II:

Mgr. Daniela Kramářová, Mgr. Ludmila Marková, Mgr. Tereza Šmerdová, Mgr. Jana Tkáčová, Mgr. Bc. Jakub Kovář, Mgr. Jiří Varga

Velké poděkování za spolupráci, podporu, motivaci a inspiraci při vývoji programu patří odbornému konzultantovi zastupujícímu Vězeňskou službu ČR PhDr. Václavu Jiříčkovi a dále přizvaným odborníkům - Mgr. Markétě Zelené, Mgr. MgA. Heleně Bezděkové, Mgr. Tereze Řehákové a Mgr. Ing. Milanu Bobkovi, MSc.

*Mgr. Lea Vaňkátová
Odborný garant projektu Křehká šance II*

Prolog

Snad neohrozím psychodiagnostickou disciplínu přespříliš, prozradím-li, že existuje jedna metoda na měření inteligence, která obsahuje následující zadání: „Řekněte mi několik důvodů, proč některé vězně propustí předčasně na podmínku.“ Používám tento test dlouho a nepřestává mne udivovat, jak poučené a kvalifikované odpovědi dostávám, dokonce i od těch, kteří se v mentálních disciplínách nakonec neprojeví jako velcí přeborníci. Kromě jiného totiž naprostá většina respondentů – a pozor, jde o běžné muže a ženy všech věkových kategorií, ne o vězně! – odpovídá, že vězni mají dostat šanci uvědomit si, co udělali, a rychleji se začlenit zpátky do společnosti. To je téměř odborná formulace, svědčící o tom, že i laici mají poměrně jasnou představu o tom, jak má fungovat trest.

Přesto ti stejní lidé v emočně nabitých situacích, k nimž kromě osobní zkušenosti patří i chování v davu a produkce na internetových fórech či sociálních sítích, vyjadřují přesvědčení, že vězení může pachatele napravit jen stěží, a pokud vůbec, pak jen přísnějšími podmínkami věznění a tvrdou prací. Ostatně i mnozí odborníci zpochybňují, že funkcí vězení má být pachatele napravovat.

Čísla jim na první pohled dávají za pravdu: v českých zemích se pachatelé násilí, kteří zrecidivují, dopustí nového trestného činu násilí ve 40 procentech do půl roku od propuštění. Do jednoho roku od propuštění zrecidivuje plná polovina násilníků. V obecné vězeňské populaci se podíl recidivistů od roku 1987 dlouhodobě pohybuje kolem 65 procent.

Jak si tedy máme tento rozpor vysvětlit? Zdá se být zřejmé, že máme jako společnost poměrně jasnou představu o tom, čím by vězení mělo být, a zároveň jsme zklamáni, že to tak ve skutečnosti není.

Tuto penologickou skepsi lze ve vyspělejších vězeňských systémech vystopovat do 70. let 20. století, kdy probíhaly velké revize efektivity resocializačních intervencí. Řada evaluačních studií dospěla k závěrům, že dosavadní rehabilitační strategie pro nápravu odsouzených nefungovala tak, jak se o nich předpokládalo. Vyvrcholením byla studie Američana Roberta Martinsona, která velmi tvrdě ukázala, že odborné zacházení s vězni není o mnoho účinnější než tradiční represivní přístup. Rehabilitačním snahám zasadilo ránu tvrzení, že „nic nefunguje“ („nothing works“). Trestní represe slavila návrat.

Co na tom, když další studie prokázaly, že některé intervenční programy jsou velmi účinné a „jen“ se ztratily v šedém průměru? Dokonce i sám Martinson, který se lavinou, kterou spustil, velmi trápil, přehodnotil své dřívější argumenty a dospěl k výsledkům, které prokázaly pozitivní efekt různých intervenčních programů. Další, jako např. Kanadáné James Bonta a Don Andrews, ukázali, že intervence výrazně snižují pravděpodobnost dalšího selhání, pokud se zaměřují na konkrétní rizika vedoucí k páchání trestné činnosti, zabývají se kriminogenními potřebami pachatelů a berou v úvahu jejich motivaci a „responzivitu“. Přesto trvalo další dekádu až dvě, než se tyto principy začaly ve vězeňských systémech více uplatňovat.

Někde to trvalo i déle. Když jsem v roce 2004 nastoupil jako psycholog do vězení, mnozí kolegové mi dávali dobrou radu: „Nikdy se neptej na to, co vězeň spáchal. To je jeho věc.“

Nemusím říkat, že jsem se touto radou neřídil. Nejenže mi to přišlo nefér vůči všem, které ti pachatelé poškodili. Nejenže jsem nevěděl, o čem jiném s nimi hovořit, než právě o tom, za co se ti lidé ocitli ve vězení. Ale navíc jsem udělal zkušenost, že hovořit terapeuticky s pachateli o jejich konkrétní trestné činnosti, o důvodech, okolnostech, vlivech a možných příčinách toho, proč dělali, co dělali, zkrátka o jejich celém životě, je především pro ně

samotné nesmírně důležité. A často také úlevné. Tyto hovory byly totiž často klíčem pro pochopení, proč jsou tím, čím jsou. A oni po tomto pochopení a sebepoznání toužili.

Časem přibyla zkušenost, že práce ve skupinách je účinnější než práce individuální. Dobře vedená skupina snáze odhalí, pokud se některý její člen terapii vyhýbá a vodí ostatní za nos, její působení je intenzivnější, jde více k věci. Skupina je také relativně rezistentní vůči snahám jednotlivců se zalíbit či manipulovat, někdy může dokonce pomáhat přenášet hodnoty daného programu na další členy. V neposlední řadě je skupina ekonomičtější – k dosažení stejného efektu není zapotřebí tolika sezení jako v individuální práci, a navíc se její celkový dopad násobí počtem členů.

To všechno ti, kteří se pachatelům trestných činů tímto způsobem věnují, dobře vědí – ať je to v rámci svépomocných skupin, ve vězeňství, v probaci či jinde, v intervenčních programech, specializovaných odděleních nebo ad hoc skupinách zaměřených na řešení vybraných problémů či rizik.

K tomu všemu nakonec přibýlo poznání, že dříve či později se práce s pachateli nutně musí dostat k tomu nejcitlivějšímu a nejtěžšímu momentu pro každého pachatele: jaké dopady měl jeho čin na oběť a jakou škodu, bolest, trauma způsobil. Tématem je empatie a soucit, ale také rozvíjení konkrétních strategií, jak se příště vyhnout ubližování druhým.

Vývoj intervencí pro pachatele trestných činů, které jsou zaměřené i na dopady trestných činů na oběť, vnímám jako paralelní k silicímu působení viktimologicky orientovaných přístupů a programů zaměřených na potřeby obětí trestných činů, stejně jako na již existující programy vycházející z restorativní justice. Ty se – byť se o nich v našich zemích hovoří od 90. let 20. století – začaly více prosazovat až v poslední dekádě. Přitom bylo zajímavé, že i profesionálové, kteří působili v programech pro oběti, bývali z podstaty věci někdy skeptičtí a rezervovaní k tomu, že intervenční úsilí zaměřené na práci pachatelů s dopady jejich trestných činů na oběť je tou správnou cestou. V neposlední řadě se pak obávali, aby prostředky, které by bylo možné použít pomoc obětem trestných činů a práci s nimi, neodčerpávali pachatelé. Teprve v poslední době zaznamenávám vzájemné sblížování profesionálů pracujících s oběťmi a profesionálů pracujících s pachateli, stejně jako vzájemné poznání, že vedle pomoci obětem je třeba působit i na snižování výskytu násilného chování a dalších trestných činů, neboť bez toho oběti ubývat nebude.

To vše se tedy děje. Jak je ale pak možné, že se podíl recidivistů dlouhodobě nemění a přetrvává taková skepse vůči odbornému zacházení s vězni?

Není to tak docela pravda. Ze studií, zaměřených na sledování efektivity vybraných intervenčních programů v českých věznicích, vyplývá, že např. absolventi specializovaných oddělení do dvou let od propuštění na svobodu recidivovali o polovinu méně často než odsouzení propuštění z běžného výkonu trestu. Pachatelé násilí a sexuálního násilí, kteří absolvovali roční terapeutické programy, recidivovali mezi 8 a 14 procenty.

Problém je, že odsouzených zařazených do těchto specifických programů je v celkové vězněné populaci pouhý zlomek, v současnosti méně než 8 procent. Každý nově vzniklý program a každé nově otevřené oddělení je proto dobrou zprávou pro ochranu společnosti.

Program, který právě držíte v ruce, je jedním z prvních u nás, který v sobě integruje jak práci s kriminogenními riziky pachatelů, tak práci s dopady trestného činu na oběť. „Nedepťá“ přitom pachatele pouze zvedáním prstu a ukazováním na to, co všechno je v jejich životech špatně – naopak jim poskytuje poznání též v oblastech, které působí protektivně a mají potenciál bránit jim v budoucnu v dalším páchání trestné činnosti. Tak je posiluje a povzbuzuje, zcela v duchu trendu současných moderních intervenčních programů

(za všechny jmenujme např. Good-Lives Model, „model dobrého života“). Je tak trochu ironie, že český uživatel se tak obloukem vrací k základním pedagogickým principům Komenského, v této oblasti vždy hojně citovaných, ale jen zřídka následovaných.

Bylo mi velkou ctí a moc si vážím toho, že jsem byl přizván k procesu vytváření tohoto programu. Měl jsem možnost poznat skupinu mimořádně tvůrčích, zapálených a poctivých profesionálů, kteří dokázali postavit program na aktuálních potřebách české trestní politiky, zakotvit jej v současném vědeckém poznání a bez lakování na růžovo zohlednit realie českého prostředí. Důkladně prokonzultovaný program a jeho jednotlivé části pak tvůrci programu testovali i sami na sobě, než jej pustili do pilotní fáze. Děkuji jim za to z celého srdce.

Přeji všem, kteří s programem budou pracovat, ať v něm nenacházejí jen metodu, „jak pracovat s pachatelí“, ale rovněž radost zcela osobní a obohacení sebe samých.

PhDr. Václav Jiříčka, Ph.D.,

vedoucí psycholog, VS ČR

Obsah

Prolog	3
Obsah.....	6
Úvod do programu VIT	7
1.1. Restorativní justice a vězeňství	8
1.2. Inspirace	9
1.3. Cíle programu	10
2. Základní charakteristika programu.....	10
2.1. Práce ve skupině.....	11
2.1.1. Přínosy práce ve skupině	11
2.1.2. Specifika a rizika skupinové práce ve vězeňském prostředí.....	11
2.1.3. Práce s obrázkovými symboly – karty Dixit	12
2.1.4. Využití technik dramaterapie	13
2.2. Cílová skupina	13
2.3. Lektor.....	15
2.4. Struktura programu.....	16
2.5. Stručný obsah jednotlivých lekcí, klíčové pojmy	17
3. Evaluace programu.....	19

Úvod do programu VIT

„Během naší práce s vězněnými pachateli, kteří se rozhodli požádat o podmíněné propuštění a využili přitom spolupráci s probačními úředníky, jsme si opakovaně uvědomili smutný fakt. Zatímco řada obětí, kterým probační úředníci pomáhají vyrovnat se s dopady trestného činu na jejich život, se bojí, že si je pachatel pamatuje a po propuštění z věznice si je najde a bude jim chtít ublížit znovu, řada pachatelů si na tváře, natož na adresy obětí nebo místa, kde jim ublížili, nepamatují. V případech, kde PMS měla informace o aktuální situaci obětí a jejich zájmech a obavách a stejně tak znala situaci pachatele a jeho představy o životě po propuštění z vězení, jsme čelili následující skutečnosti: oběť byla v průběhu trestního řízení v roli toho, kdo justici poskytl informace vedoucí k usvědčení a potrestání pachatele, po splnění tohoto úkolu byla zapomenuta. Některé z obětí měly soudem potvrzený nárok na náhradu škody, ale až na výjimky neměly informace, jak při jejím vymáhání postupovat, neznaly situaci pachatele ani jeho možnosti škodu hradit. Často nevěděly, zda je ještě ve vězení, či byl propuštěn a prožívaly podle toho různou míru obav. Z naší zkušenosti víme, že pachatelé v době věznění na oběť příliš často nemyslí.

Většina z nich se k této otázce staví formálně a mluví o tom, že až jednou budou mít peníze, škodu uhradí, protože činu samozřejmě litují. Při našich rozhovorech s nimi však vyšlo najevo, že výši svých závazků vůči obětem většinou neznají. Konkrétní činy, kterým by potvrdili svá slova, že "trestného činu litují a škody uhradí", jsme až na výjimky nezaznamenali. Z vlastní zkušenosti vím, že před každým pokusem vnést do každodenní práce s pachatelem a obětí nové podněty, inovace a myšlenky, stojí většinou konkrétní příběh. Ten se pak stává spouštěčem naší snahy zkusit něco nového. V mém případě to byl rozhovor s odsouzeným vrahem, který se po mnoha letech ve vězení připravoval na svůj návrat na svobodu. Dlouho jsme mluvili a jeho pohled na usmrcení člena své rodiny potvrzoval výše uvedené zkušenosti. Podle jeho slov to vypadalo takto: - ano, zavinil to, že rodina přišla o svého blízkého, ano, lituje toho a kdyby mohl vrátit čas, jednal by jinak, ano, až bude na svobodě, o všechno se postará. Jak konkrétně to chce udělat, však nevěděl. Nakonec prohlásil, že nabídne rodině pomoc při výchově chlapce, jehož matce vzal život. Přitom v posledních letech s nimi nebyl v kontaktu a o obtížné situaci rodiny a chlapce se dozvěděl až v době, kdy jsme spolu mluvili. Zpětně oceňuji výdrž, s jakou na mé otázky odpovídal. Přitom nakonec pochopil, že na ně vlastně nezná odpověď a všemu podobnému se až doposud vyhýbal. Spouštěčem pro vznik programu VIT nakonec byla jeho poslední věta, resp. otázka: já vůbec nevím, co vám mám říct...můžete mi pomoci... řekněte mi, co s tím mám dělat? Cení si odvahy všech profesionálů, kteří se nebojí pachatelů ptát se na jejich oběti, čelí přitom v řadě případů jejich formalismu a nezodpovědnému chování. Cení si všech pracovníků, kteří se nebojí nabízet pomoc obětem vyrovnat se s trestným činem a to i poté, kdy na ně justice na dlouhou dobu zapomněla.

Program VIT vnímám jako velkou příležitost, aby si pachatelé byli schopni uvědomit konkrétní újmy, které obětem způsobili a postavili se k jejich nápravě čelem. Program je způsob, jak dovést pachatele k zodpovědnosti vůči obětem, jak podpořit cestu pachatelů k pozitivní změně chování a jak je přimět k zamyšlení nad potřebami obětí.“

PhDr. Andrea Matoušková,

ředitelka Probační a mediační služby

Program Vnímám i Tebe (VIT) byl vyvinut v rámci projektu Křehká šance II, který byl realizován v období 2016-2020 ve spolupráci Probační a mediační služby a Vězeňské služby ČR. Smyslem projektu bylo mj. rozšířit činnost Komise pro podmíněné propuštění, ale i stávající nabídku programů zacházení s pachateli o další aktivity ve vězení, konkrétně specifický program ve výkonu trestu odnětí svobody, který dosud nebyl v této podobě v České republice realizován. Na potřebu vzniku programu poukázaly závěry projektu Křehká šance (2012 – 2015), na jehož realizaci se podíleli odborníci z řad Probační a mediační služby, Vězeňské služby ČR a dalších organizací působících na poli penitenciární a postpenitenciární péče.

Hlavní důraz je kladen na **zvýšení odpovědnosti za jednání pachatelů trestné činnosti tím, že je konfrontuje s následky trestných činů ve vztahu k obětem a zaměřuje se tak na snížení rizika opakování nežádoucího jednání po jejich propuštění.** Smyslem programu je **zvýšení schopnosti empatie u pachatelů trestné činnosti**, a to ve vztahu k potenciálním, ale i reálným obětem trestné činnosti.

Program rozšiřuje stávající nabídku speciálních programů zacházení v českých věznicích a inspirován zahraniční praxí přináší efektivní a českým podmínkám přizpůsobenou metodologii programu, který zde doposud chyběl. Program byl uveden do praxe v rámci projektu Křehká šance II ve **věznicích Horní Slavkov, Plzeň, Pardubice, Rapotice, Světlá nad Sázavou, Liberec, Karviná, Heřmanice, Bělušice, Znojmo, Všehrady, Hradec Králové a Praha – Ruzyně.** V rámci přípravy na pilotní verzi programu byli proškoleni lektori z řad Vězeňské služby ČR, kteří jsou schopni program ve věznicích dále organizovat, vést a školit nové lektory.

1.1. Restorativní justice a vězeňství

Restorativní justice jako **koncept zacházení s pachateli trestné činnosti** je odlišný od retributivní, trestající justice, a vychází z názoru, že trestní justice není adekvátní reakcí společnosti na růst kriminality a nevede k ochraně jednotlivce i společnosti. Škodu způsobenou oběti či společnosti je potřeba chápat široce jako újmu materiální, fyzickou, psychickou, narušení sociálních vazeb, osobního a rodinného života. Reakce na zločin má přispět ke snížení této škody a hrozby. **Hlavním účelem společenské reakce na trestný čin nemá být pouze potrestání pachatele, ale vytvoření takových podmínek, aby mohly být odstraněny následky trestné činnosti. Pachatel se má aktivně podílet na náhradě způsobené škody či odstranění škodlivých následků trestného činu.** (Štern, Ouředníčková, Doubravová, 2010). Restorativní justice se zaměřuje na újmy vzniklé trestnou činností a usiluje o zohlednění potřeb obětí, podporuje odpovědnost pachatele za řešení vzniklé situace a zapojuje poškozeného, pachatele a komunitu do procesu řešení.

Za nejrozšířenější metody v rámci restorativní justice v České republice lze považovat zprostředkování kontaktu pachatele s obětí (mediace), při kterém se hledají způsoby řešení následků trestné činnosti (Restorativní justice: Sborník příspěvků a dokumentů, 2003). Koncept restorativní justice byl původně zamýšlen jako určitá alternativa ke klasickému trestnímu procesu a zpočátku se uplatňoval zejména ve stádiu přípravného řízení nebo v řízení před soudem. Postupné prosazování principů restorativní justice lze pozorovat i ve stádiu vykonávacího řízení, tedy při výkonu soudem uložených sankcí. V této souvislosti se mj. hovoří i o tzv. **restorativním vězeňství, jako o systému, který by měl eliminovat nežádoucí účinky prizonizace¹. Rozhodujícím předpokladem pro resocializační efekt výkonu trestu odnětí svobody je uznání vlastní viny a trestu ze strany odsouzeného.** Tomu by mohly napomoci některé metody restorativní justice, jako je např. možnost osobního setkání pachatele s obětí nebo pozůstalými, ale i systematická práce s pachateli právě formou vhodně koncipovaného programu zaměřeného na zvýšení odpovědnosti za spáchaný trestný čin ve vztahu k obětem.

1.2. Inspirace

Program VIT je inspirován podobnými programy, které se již několik let úspěšně realizují téměř výhradně v zahraničí. Jde zejména o program **Victim empathy training** nebo též **Opferempathietraining**, který se osvědčil v Německu a je zde dlouhodobě poskytován pachatelům za násilnou trestnou činnost s cílem konfrontovat je s dopady trestné činnosti na život oběti. Dalším zdrojem inspirace je program amerického Ministerstva spravedlnosti ve Washingtonu, Úřadu pro oběti trestných činů, **VICTIM IMPACT**. Klíčovým nástrojem tohoto programu je osobní příběh a přímé zapojení obětí a poskytovatelů služeb pro oběti, kteří sdílí své zkušenosti s pachateli trestných činů. Další významnou inspirací je program **Building Bridges**, který byl s úspěchem realizován mj. i v České republice, např. v ženské věznici Velké Přílepy a ve věznici Vinařice. Program je zaměřený na budování porozumění mezi pachatelem a obětí a součástí programu je i přímé setkání pachatelů s tzv. nepřímými oběťmi ve věznici. Program Building Bridges je variací programu **Sycamore Tree Projekt** (Zacheův strom) Mezinárodního vězeňského společenství, který se inspiroval biblickým příběhem s cílem povzbudit pachatele k přijetí zodpovědnosti. Zajímavé podněty přinesl též projekt **FORGIVENESS** (nyní RESTORE). Jedná se o původně dobročinný projekt ve Velké Británii, který byl koncipován jako výstava fotografií obětí násilí, doplněná o jejich životní příběhy. Na základě těchto aktivit pak vznikl v Anglii a Walesu informační a terapeutický program pro pachatele s cílem uvědomit si následky trestné činnosti a seznámit se

1 Prizonizace – proces adaptace na život ve vězení, přizpůsobení se.

s myšlenkou odpuštění. Tento program pracoval s přítomností skutečných obětí či pozůstalých po závažném trestném činu. V neposlední řadě sloužily jako zdroj podnětů programy německý „Victim in Focus“, nebo anglický program „Sori“ (Supporting Offenders through Restoration Inside).

V České republice se tématu převzetí zodpovědnosti za své jednání dotýká program **3 Z – „Zastav se, zamysli se, změň se“**, který je součástí programu zacházení ve vybraných věznicích. Jedná se o kognitivně-behaviorální program pro pachatele, kteří se nacházejí ve výkonu trestu odnětí svobody převážně za majetkovou trestnou činnost. Cílem programu je vést odsouzené k vytvoření si adekvátního náhledu na trestnou činnost a přijmout konkrétní důsledky vyplývající z jejího páchání.

1.3. Cíle programu

Program VIT má za cíl posílení náhledu **pachatelů na kriminální chování a na rizikové faktory**, které s ním souvisejí. Pomáhá **rozvíjet empatii, uvědomit si dopady svého jednání** na vlastní život, život svých blízkých i život obětí, **převzít za toto jednání odpovědnost a nalézt adekvátní a bezpečnou nápravu či kompenzaci způsobené újmy**. Pachatelé by měli porozumět tomu, že každý čin se promítá do životů ostatních lidí, a že jejich oběti se potýkají s následky často velmi závažnými. Nejde pouze o přímé oběti, ale i o širší okolí obětí, rodinu, komunitu, rovněž však i rodinu a okolí pachatele. **V neposlední řadě je dalším významným cílem programu VIT snížení recidivy a s ní spojená ochrana a bezpečí společnosti.**

V první části programu jsou pachatelé seznamováni s pocity obětí v obecné rovině. Tyto obecné principy jsou poté aplikovány na vlastní trestnou činnost pachatele a osoby jí dotčené. Pachatelé se za podpory celé skupiny a lektorů snaží definovat příčiny a okolnosti svého protiprávního jednání. Je podporováno **porozumění a schopnost vcítit se do oběti a pochopení rozsahu škody, kterou svým činem způsobili**. Další lekce programu cílí na **posílení odpovědného jednání a přijetí odpovědnosti** za své (minulé i budoucí) jednání, nejprve v obecné a následně v konkrétní rovině. **S důrazem na restorativní principy je cílem najít a pojmenovat možné a vhodné způsoby nápravy či odčinění spáchaných skutků**, pracuje se s pozitivními závazky do budoucna.

2. Základní charakteristika programu

Program VIT je koncipován jako **skupinový výukový program se sociálně terapeutickými prvky**. Ve své současné podobě není postaven na přímé interakci se skupinou obětí. Jejich účast v programu se t. č. nejvíce jeví jako možná či vhodná vzhledem k náročnému procesu jejich oslovení a zapojení (i vzhledem k realizaci programu po celé České republice), včetně

nutnosti zajištění péče o oběti během celého programu i po jeho skončení. Roli hraje také odlišnost charakteru české společnosti, ve které, na rozdíl od některých zahraničních zemí, není obvyklá účast občanů na komunitních aktivitách typu podpůrných skupin s různým zaměřením.

Program je postaven na síle osobního příběhu a vlastních prožitcích pachatelů. **Přítomnost obětí je nahrazena videonahrávkami zaznamenávajícími Prohlášení obětí o dopadech trestné činnosti na jejich život.** Pro odsouzené může být konfrontace s výpověďmi obětí formou videonahrávek předstupněm pro setkání s jejich přímými oběťmi v budoucnu. **Videonahrávky vznikly na základě reálných příběhů a výpovědí obětí tak, jak je zachytili pracovníci PMS. S ohledem na bezpečí obětí jsou však zcela anonymizovány a zprostředkovány herci.**

2.1. Práce ve skupině

2.1.1. Přínosy práce ve skupině

Skupina je obvyklým sociálním prostředím pro výuku, kde se setkávají lidé s obdobnými potřebami, na něž mohou vzájemně reagovat a poskytovat si podporu. Velký význam má poskytování zpětné vazby od ostatních členů skupiny. Skupina posiluje komunikační dovednosti, sociální kompetence (zapojování se do skupinové činnosti, sdílení problémů a zkušeností, uvědomování si a ocenění druhých), kompetence k řešení problémů (prožití společenské podpory a důvěry, soudržnosti skupiny, zprostředkování možných způsobů řešení, poskytování zpětné vazby, korektivní rekapitulace osobních příběhů).

Skupina pracuje především na zvládání emocí, rozvíjení empatie, porozumění sobě samému i lidem okolo sebe. Skupinová dynamika dokáže urychlit změnu chování, přibližuje snadněji nové náhledy, umožňuje regeneraci vztahů. Ve skupině je možné lépe porozumět konfliktům a získat korektivní emoční zkušenost. Skupinová atmosféra bezpečí a důvěry umožňuje otevřené vyjádření obav, strachů a nejistot, které ve většině situací stojí za konfliktním nebo agresivním chováním pachatelů. Společnou prací například na přijetí zodpovědnosti za vlastní chování, zvýšení empatie a vcítění se do situace ostatních (zde obětí trestné činnosti) skupina pomáhá nalézat možné způsoby řešení životních situací, urychluje pozitivní změny, posiluje je a upevňuje. (Hermochová, S. Sociálně psychologický výcvik I a II., Praha, SPN, 1988)

2.1.2. Specifika a rizika skupinové práce ve vězeňském prostředí

Forma skupinové práce je ve vězeňském prostředí dlouhodobě využívána především na specializovaných odděleních pro výkon trestu odsouzených s poruchou osobnosti a chování a specializovaných oddělení pro léčbu závislostí. Odsouzení na standardních

odděleních mají minimum příležitostí se s touto formou způsobu zacházení setkat. Skupina vytvořená z pachatelů trestné činnosti má svá specifika, především je limitována samotným prostředím, ve kterém se nachází, neboť atmosféra omezení na svobodě a neustálého dozoru nepřispívá k budování pocitu bezpečí a důvěry, není zde příznivé klima pro uvolnění a sdílení emocí a důvěrných informací. Prostředí věznice naopak může účastníky vést k uzavření se do sebe a neprojevení emocí. Otevření citlivých témat může být ve vězeňském prostředí silně stresující. V úvahu je třeba vzít též možnost negativního působení dalších odsouzených na odděleních.

I přes tato rizika je program v jeho skupinové podobě vnímán jako jedna z významných cest k povzbuzení odsouzených k aktivnímu využití doby strávené ve výkonu trestu, vypořádání se s následky jejich trestné činnosti a v neposlední řadě k postupnému prosazení myšlenek restorativní justice do běžné vězeňské praxe.

2.1.3. Práce s obrázkovými symboly – karty Dixit

Pro uvolnění atmosféry ve skupině, usnadnění cesty k otevření se ostatním členům skupiny i sám sobě a navázání kontaktu s druhými program využívá emocionálně prožitkovou techniku práce s obrázkovými symboly. Používán je ucelený set karet ze hry Dixit, jejichž výhodou je mnohovýznamovost, šíře a rozmanitost zobrazených témat i vysoká umělecká hodnota, která oslovuje emocionální složku osobnosti účastníků (Bobek, 2014).

Práce s obrázkovými symboly patří mezi projektivní techniky, kdy může vést k hlubšímu sebepoznání, povzbuzuje sebevyjádření a osobní rozvoj. Symboly na kartách se dotýkají niterných a často neuvědomovaných prožitků a zkušeností a již jen popis symbolů a archetypů zobrazených na kartách může odhalovat neuvědomované psychické obsahy člověka. Symbol představuje něco, co nemusí být konkrétně pojmenováno, ale může pomoci porozumět prožitkům, situacím, vztahům, rolím. Symbolika obrázků karet Dixit se jeví jako obecně dobře srozumitelná.

Program VIT pracuje se symboly na kartách jako s arteterapeutickou, nikoliv psychoterapeutickou technikou. Technika slouží k účinné sebereflexi a jako nástroj ke vzájemné komunikaci. Odhaluje člověku především informace o něm samotném, případně i o jeho okolí, někdy mohou vyvolat silné emoční reakce, jindy je zase pomáhají zpracovávat. Potenciál této techniky je i v prosté možnosti částečné úlevy od verbální komunikace, která bývá pro některé odsouzené poměrně obtížná.

Nutným předpokladem pro využití této projektivní techniky je vlastní připravenost účastníka programu se symboly pracovat. Pro lektora to znamená vcítit se do účastníka programu, dopřát mu bezpečný prostor, podpořit ho v nezvyklé formě sebevyjádření a ve schopnosti vidět přenesenou rovinu světa fantazie. (Merhautová, 2006). Při následné interpretaci je

nutno brát v úvahu, že každý jednotlivec prožívá různé symboly ryze osobně, většina symbolů má subjektivní význam i přes jejich obecně platný rámec, což znamená, že **výběr, použití a popis symbolů nelze jednoznačně interpretovat a v žádném případě není vhodné jej hodnotit.**

2.1.4. Využití technik dramaterapie

V rámci programu VIT jsou využívány také některé techniky dramaterapie, díky kterým je možná komunikace jiným než verbálním způsobem. Při této formě práce je vhodné začít s různými hrami a cvičeními, díky kterým dochází k uvolnění těla, mysli a emocí, k uvolnění různých bloků, spojených se sociálními rolemi, které člověk sehrává v každodenním životě, a maskami, které si v rámci nich nasazuje (Valenta, 2011). V případě práce s vězněnými osobami, které v rámci „přežití“ v kolektivu dalších vězňů nosí různé „masky“ velmi často, může být dramaterapeutická technika významným nástrojem.

Využití dramaterapeutických technik znamená práci s tělem, ve kterém se promítají naše emoce. Skrze neverbální ztvárnění různých témat si mohou jednotlivci ze skupiny prožít emoce s nimi spojenými. V souvislosti s programem a jeho cíli se jedná zejména o téma trestné činnosti a role pachatele, popřípadě spolupachatele, oběti, svědků atp. Tím, že se pracuje beze slov, je umožněno zaměřit pozornost přímo na tělo a jeho prožívání, a tím emoční prožitek podpořit. Je možné lépe porozumět prožívání jednak sebe sama v různých situacích, současně také vcítit se do druhých. Následná diskuse o ztvárněném tématu na úrovních jednání-myšlení-emoce může podpořit dosažení většího náhledu na situaci či téma, se kterým pracujeme.

2.2. Cílová skupina

Cílovou skupinou, na níž je program VIT zaměřen, **jsou pachatelé trestné činnosti, kteří se aktuálně nacházejí ve výkonu trestu odnětí svobody.** Upřednostňováni jsou pachatelé, kteří se dopustili násilné trestné činnosti a v jejichž případě figuruje v pozici poškozené strany fyzická osoba. Druh trestné činnosti, za kterou jsou pachatelé odsouzeni k výkonu trestu odnětí svobody, není pro účast v programu striktně vymezen. **Výjimku představuje sexuálně motivovaná trestná činnost a trestná činnost spáchaná na dětech. Pachatelé těchto trestných činů jsou z účasti v programu vyloučeni, stejně jako pachatelé s projevy akutního psychiatrického onemocnění.**

Vhodný uchazeč o účast v programu je ten, který nepopírá, že se trestné činnosti dopustil. Výchozím předpokladem je snaha na sobě pracovat, schopnost komunikace a diskuse s ostatními ve skupině, respektování druhých a schopnost přijmout a poskytnout zpětnou

vazbu. Zájemce o zařazení do programu musí být rovněž připraven dodržovat pravidla a plnit zadané úkoly.

Kritéria vylučující účast pachatele v programu:

- sexuálně motivovaná trestná činnost
- trestná činnost spáchaná na dětech
- projevy akutního psychiatrického onemocnění
- okolnosti znemožňující dokončení programu (např. podaná žádost o PP, žádost o přeřazení, pevný výstup z trestu odnětí svobody v průběhu programu, atp.)

Prokazatelné užití OPL v průběhu programu je vnímáno jako nežádoucí, je nutno se skupinou prodiskutovat, co užití/užívání OPL a následná intoxikace znamená obecně a především z hlediska účasti v programu.

O případném ukončení účasti v programu na základě porušení stanovených pravidel **rozhodují výhradně lektori programu**. Rozhodnutí je možno realizovat na základě diskuse se skupinou, **k rozhodnutí o vyloučení, stejně jako k rozhodnutí o přijetí do programu, jsou však kompetentní pouze lektori**.

Jedním z důvodů pro ukončení může být např. i zjištění, že účastník není schopen skupinové práce.

Způsob výběru účastníků

Informace o programu získají odsouzení ze strany odborného personálu, a to ve formě besed o programu či z informačních letáků vyvěšených na nástěnkách apod. **Zájemci o účast v programu VIT obdrží úvodní dotazník včetně sebehodnocení** (viz příloha č.1).

Poté, co lektori shromáždí vyplněné dotazníky, na základě kritérií vyloučí uchazeče, kteří pro zařazení do programu nesplňují výše definované podmínky, provedou s uchazeči **osobní pohovor**. Z dotazníků čerpají informace o pachatelích a zároveň jim slouží jako struktura pohovoru. To, zda je účast konkrétního pachatele v programu vhodná či nikoliv, je v této fázi již **zcela na odborném posouzení lektorů**. Dotazování je zaměřeno na zjištění motivace pachatele k účasti v programu. V úvahu je brána i pravděpodobnost úspěšného dokončení programu. U účastníků je zapotřebí též posoudit schopnost jejich začlenění do skupiny. Během pohovoru lektori poskytují uchazečům všechny zásadní informace o programu, **seznámí je s hlavními podmínkami úspěšného absolvování programu, kterými jsou aktivní účast na skupinovém dění, plnění zadaných úkolů v mezidobí a absolvování všech částí programu**. Lektori jsou zároveň připraveni zodpovědět co nejvíce případných dotazů a diskutovat možné nejasnosti.

Absence a nahrazování lekcí

Vzhledem k tomu, že jednotlivé lekce na sebe obsahově navazují a úkoly zadávané v lekci jsou podmínkou vstupu do dalšího tématu v lekci následující, je **nutno vyžadovat účast na všech lekcích** programu. Je možno tolerovat maximálně **dvě omluvené absence** (nemoc, návštěva lékaře, eskortní výjezd...). S omluveným účastníkem lze nahradit lekci formou individuálního pohovoru, kde bude jednoduše shrnuto probírané téma.

Více než dvě **absence** jsou **důvodem pro vyloučení** z programu s možností zařazení do dalšího běhu programu ve věznici.

2.3. Lektor

Realizaci v dané věznici zajišťuje **dvoučlenný lektorský tým**, Na lektorských pozicích působí osoby splňující stanovené požadavky (viz níže). Lektoři jsou vybráni z řad odborných zaměstnanců příslušné věznice (např. vychovatel-terapeut, psycholog, sociální pedagog, kaplan). **Jedním ze zásadních kvalifikačních požadavků je vlastní odborná zkušenost s prací s pachateli trestné činnosti.**

Vedle osobnostních předpokladů jsou za klíčové považovány následující:

- minimálně středoškolské vzdělání humanitního směru ukončené maturitní zkouškou
- vlastní zkušenost s působením v oblasti odborné práce s pachateli trestné činnosti
- zkušenost se skupinovou prací (lektor, facilitátor, terapeut,...)
- porozumění základním myšlenkám programu včetně principů restorativní justice
- absolvování školení pro práci lektora programu

K osobnostním předpokladům patří:

- výborné komunikační dovednosti
- pohotovost, schopnost improvizace
- přirozený, empatický projev
- dobré organizační schopnosti
- schopnost racionálně řešit krizové situace
- smysl pro zodpovědnost
- schopnost práce v týmu
- ztotožnění s cíli programu a principy restorativní justice

Lektor VIT:

- je podrobně seznámen s náplní programu

- podílí se na výběru účastníků programu, včetně vedení úvodních individuálních rozhovorů
- odpovídá za vedení programu po obsahové stránce, přípravu na jednotlivé lekce a zároveň dbá na dodržování struktury a časového harmonogramu programu
- prezentuje jednotlivá témata srozumitelnou formou
- motivuje účastníky k aktivnímu zapojení a otevřené diskusi, vytváří bezpečné prostředí
- zodpovídá za dodržování stanovených pravidel a v případě jejich porušování má pravomoc rozhodnout o vyloučení nevhodných účastníků z programu
- v případě potřeby vede s účastníky v průběhu realizace programu individuální rozhovory
- průběžně hodnotí a analyzuje výkon účastníků, motivuje je k dalšímu osobnostnímu rozvoji, vyhodnocuje zpětné vazby od účastníků programu a s touto nadále pracuje
- vyhodnocuje jednotlivá sezení i celý průběh programu

Proškolení nových lektorů programu zajistí lektori z řad VS ČR, kteří absolvovali již nejméně dva běhy programu. Lektori se alespoň jednou ročně zúčastní supervize lektorů a dvakrát za rok společného setkání lektorů VIT. Supervizi i setkání lektorů zajistí Generální ředitelství VS ČR.

2.4. Struktura programu

Program je rozdělen na dvě části. Hlavními tématy v první polovině programu (1.-6. lekce) jsou **uvědomění si, pochopení a zvládání emocí, rozvoj emoční inteligence a empatie, porozumění sobě samému i lidem okolo sebe a vcítění se do oběti trestné činnosti**.

Program vychází z předpokladu, že má-li dojít ke změně v jednání účastníků, musí se ti nejprve zaměřit na vlastní osobnost, porozumět vlastní identitě, pojmenovat příčiny a okolnosti trestné činnosti, neboť porozumění sám sobě je klíčové pro ochotu učit se novým věcem a přijímat odlišné perspektivy.

Mezi oběma částmi tvoří předěl 7. lekce, která za užití metody imaginace dále rozvíjí a upevňuje proces sebepoznávání účastníků. V této lekci je také věnován prostor k reflexi dosud probraných témat a jejich vzájemnému sdílení.

Zamyšlení se nad vlastní identitou pak hraje roli při snaze **o změnu postojů, posilování empatie, zvyšování zájmu o bezkonfliktní soužití s druhými a posilování smyslu o společenskou zodpovědnost**, což jsou témata druhé poloviny programu (8.-13. lekce). Po zkoumání vlastní osobnosti, která by měla vést k rozvíjení schopnosti sebereflexe, v prvních šesti lekcích programu, by ve druhé části měli být pachatelé schopni vnímat sami sebe jako

součást širšího celku, obstat v interakci s okolím, vést dialog, naslouchat, porozumět ostatním, projevit vůli změnit svůj pohled na věc a vyrovnat se se svými závazky. V neposlední řadě by pak pachatelé měli být schopni ujasnit si představu o své budoucnosti a program ukončit představením těchto svých cílů v plénu před skupinou.

2.5. Stručný obsah jednotlivých lekcí, klíčové pojmy

1. lekce

Klíčové pojmy: pravidla, emoce, očekávání, restorativní justice, emoce, oběť

Seznámení účastníků a lektorů, vyjasnění vzájemných očekávání. Účastníci se dohodnou na pravidlech práce v průběhu celého programu, ideálně si je sami vytvoří. Hlavní náplní je uvedení do tématu emocí, uvědomění si bohaté škály emočních stavů, práce s kasuistikou, zážitky emocí spojených s rolí oběti.

2. lekce

Klíčové pojmy: oběť, empatie

Seznámení s tématem oběti obecně. Účastníci by měli být schopni uvědomit si existenci obětí v obecné rovině v různých situacích, projevit vůči nim jistou míru empatie a lítosti. Cílem je konfrontovat účastníky se závažnými dopady trestných činů na životy obětí.

3. lekce

Klíčové pojmy: životní příběh, čára života, postavení se za vlastní příběh, naslouchání a vnímání perspektivy jiných příběhů

Účastníci navzájem sdílejí své osobní příběhy, hledají klíčové okamžiky, které umísťují na pomyslnou čáru života. Cílem je porozumět vlastní identitě a projevit ochotu naslouchat a reflektovat příběhy ostatních.

4. lekce

Klíčové pojmy: analýza trestného činu, příčiny selhání

Prostřednictvím strukturovaného nástroje Analýza trestného činu účastníci prozkoumají vlastní trestnou činnost, kterou zhodnotí jako nejzávažnější. Cílem je zvýšit vědomí o příčinách jejich selhání a budovat zodpovědný postoj ke spáchané trestné činnosti.

5. lekce

Klíčové pojmy: dopady trestné činnosti, následky, posttraumatická stresová porucha, sekundární a terciární viktimizace, vlastní viktimizace

Účastníci se snaží pochopit a pojmenovat dopady protiprávního jednání na konkrétní osoby. V lekci je k těmto účelům použita rovněž videonahrávka s konkrétní kasuistikou. Cílem je uvědomit si, že trestný čin má dopady nejen na oběti a jejich okolí, ale i na pachatele a jeho blízké.

6. lekce

Klíčové pojmy: dopady mého jednání na okolí, potřeby, zisky, ztráty

Účastníci hledají a pojmenovávají dopady vlastní trestné činnosti na obě strany konfliktu - pachatele i oběť. Cílem je pracovat s dopady trestné činnosti na konkrétní osoby, které se staly oběťmi jejich protiprávního jednání.

7. lekce

Klíčové pojmy: imaginace, zpětná vazba, integrace

Účastníci jsou jedním z lektorů za pomoci podrobných slovních instrukcí provázení imaginací s motivem květiny, jejímž cílem je posílit ego-funkci a podpořit emoční zrání účastníků. V druhé části lekce je prostor pro reflexi dosud probraných témat programu.

8. lekce

Klíčové pojmy: zodpovědnost, bezohlednost, ohleduplnost

Prostřednictvím několika situací se pachatelé zamýšlejí nad tím, jak jednotlivec svým jednáním ovlivňuje okolí. Cílem je zamyslet se nad odpovědností. Účastníci se snaží definovat odpovědné chování v různých situacích a možné následky neodpovědného chování. Uvádějí příklady odpovědnosti v různých životních rolích.

9. lekce

Klíčové pojmy: trestní odpovědnost, nepřijímání odpovědnosti, řeč a odpovědnost

Účastníci se snaží porozumět souvislosti mezi svým nezodpovědným jednáním a způsobenou újmou. Cílem je dospět k poznání, že přijetí viny je prvním krokem k odpovědnosti a předpokladem snahy o změnu.

10. lekce

Klíčové pojmy: symboly, role, emoce, vizuální ztvárnění trestného činu

Práce s projektivními a dramaterapeutickými technikami. Účastníci s využitím prvků dramaterapie ztvárňují situaci trestného činu, ve které se vyskytuje oběť tohoto činu. Cílem je získat odstup a objektivní pohled na vlastní jednání.

11. lekce

Klíčové pojmy: možnosti nápravy, odčinění újmy, omluvný dopis

Na obecných příkladech se účastníci snaží mapovat možné způsoby nápravy, zjišťují, co obětem pomáhá. Věnují se tématu omluvného dopisu a seznamují se s přínosy mediace. Cílem je vyjasnit si, jaké možnosti odčinění způsobené újmy jsou vhodné a jaké nikoliv.

12. lekce

Klíčové pojmy: odčinění újmy, dopis obětem, dopady trestné činnosti na společnost, silné a slabé stránky

Účastníci prezentací dopisů oběti dávají najevo, co by chtěli své oběti sdělit. Seznamují se s možnostmi nápravy ve výkonu trestu odnětí svobody, zamýšlejí se nad tím, jak trestnou činnost vnímá společnost. V závěru lekce se snaží zmapovat své silné a slabé stránky.

13. lekce

Klíčové pojmy: shrnutí témat, bilance, představa o budoucnosti, závazek, rozloučení, předání certifikátů

Závěrečná lekce - lektori mohou využít relativně volné formy. Účastníci předstupují před skupinu se svými „závazky“ do budoucnosti. Cílem je ukončit program a rozloučit se - prostor pro zpětnou vazbu, reflexi, bilanci a oslavu, včetně předání certifikátů.

3. Evaluace programu

Pro potřeby evaluace programu slouží kvalitativní i kvantitativní metody sběru dat. Využívány jsou zejména dotazníky a polostrukturované rozhovory. Před zahájením programu každý účastník vyplní dotazník (příloha č.2), který je zaměřen na zjištění jeho motivace, očekávání a důvodů pro vstup do programu. Dále jsou zjišťovány postoje k vlastní trestné činnosti a poškozeným.

Na závěr programu rovněž proběhne dotazníkové šetření se všemi účastníky programu (příloha č.3) a případně také polostrukturované rozhovory.

Evaluační dotazníky slouží v tomto případě pro vyhodnocení účasti v programu, případně pro další celkové hodnocení průběhu výkonu trestu odsouzeného. Prosté statistické sledování recidivy u pachatelů zapojených do programu (například na základě lustrace v Centrální evidenci stíhaných osob) nemá v tomto případě potřebnou vypovídající hodnotu, a to vzhledem k dlouhodobému časovému horizontu, který vyžaduje. Nelze opomenout, že potenciální účastníci programu se nacházejí ve výkonu trestu odnětí svobody. Do kritérií účasti nebyly zahrnuty údaje týkající se fáze nebo celkové délky právě vykonávaného trestu.

Program tak mohou absolvovat například i pachatelé, kteří po jeho ukončení budou vězněni ještě několik let.

Vyhodnocování programu je prováděno nikoliv pouze v jeho závěru, ale průběžně, a to formou kontroly plnění úkolů z jednotlivých lekcí a případně také rozhovorů s jednotlivými účastníky. Podstatou tohoto typu evaluace je především ověřování, zda se program procesně i obsahově ubírá požadovaným směrem. Kromě případných drobných korektur spočívá výhoda této metody v jejím motivačním potenciálu.

Příloha č. 1 – Vstupní dotazník, sebehodnocení

Jméno a příjmení:

Datum narození:

Věznice:

Délka uloženého trestu:

Termín pevného výstupu:

Termín pro podání žádosti o podmíněné propuštění:

Probíhá další trestní stíhání: **ANO** **NE**

Druh trestné činnosti v aktuálním výkonu trestu odnětí svobody (uved'te i §).....

.....

Byla poslední trestnou činností poškozena fyzická osoba? **ANO** **NE**

Za jaký druh trestné činnosti jste byl odsouzen v minulosti (uved'te i §):.....

.....

.....

.....

Byla v některém z těchto případů poškozena fyzická osoba? **ANO** **NE**

Jste pracovně zařazen nebo docházíte do vzdělávacího střediska? **ANO** **NE**

Účastníte se v rámci programu zacházení nějaké aktivity vyžadující Vaši pravidelnou přítomnost? Pokud ANO, v jaké dny? **ANO**

NE

► Jaká máte v souvislosti se vstupem do programu očekávání

.....

.....

► Jste připraven ve skupině vyprávět o tom, co jste udělal a proč? **ANO** **NE**

► Ve skupině jste spíše

AKTIVNÍ

PASIVNÍ

Sebehodnocení

1. **Označil byste sám sebe spíše jako člověka:** *(zaškrtněte odpovídající odpověď)*

► vyhledávajícího společnost

► samotáře

2. **Jste spíše:** *(zaškrtněte odpovídající odpověď)*

► hovorný

► mlčenlivý

3. **Jste schopen hovořit o svých osobních záležitostech před skupinou lidí?**

.....

4. **Jak reagujete na změny? Vadí Vám, nebo je spíše vítáte?**

.....

5. **Máte mimo prostředí vězení někoho, na koho se můžete spolehnout, obrátit s žádostí o pomoc? Někoho na kom Vám záleží? O koho se jedná? Uveďte i více osob.**

.....

.....

6. **Jaké důvody Vás vedou k žádosti o zařazení do programu?**

.....

7. **Co od absolvování programu očekáváte?**

.....

.....

8. **V čem byste podle Vás potřeboval nejvíce pomoci?**

.....

.....

9. **Co je Vaší silnou stránkou, v čem si věříte?**

.....

10. Zpracujte úvahu na téma: „Jak trestná činnost ovlivnila můj život?“

Rozsah textu je na Vašem uvážení. Zaměřte se nejen na sebe, ale i na poškozené, jejich okolí, Vaši rodinu, přátele apod.

Příloha č.2 – Evaluační dotazník – před začátkem programu

Nyní, prosím, zaznačte na škále, na kolik souhlasíte/nesouhlasíte s níže uvedenými tvrzeními (1 – ano, 2 – spíše ano, 3 – tak na půl, 4 – spíše ne, 5 – ne)

1. Víím, kdo byla oběť mého trestného činu:	1	2	3	4	5
2. Přemýšlím nad tím, jak se této oběti daří:	1	2	3	4	5
3. Oběť jsem z výkonu trestu kontaktoval:	1	2	3	4	5
4. Snažím se vcítit do pocitů oběti mé trestné činnosti:	1	2	3	4	5
5. Trestný čin, pro který jsem nyní ve vězení, jsem zavinil:	1	2	3	4	5
6. Učinil jsem kroky směřující k náhradě škody:	1	2	3	4	5
7. Mohu říci: „Teď už je po všem a nic na tom nezměním.“	1	2	3	4	5
8. Přemýšlím o tom, jak moje chování ovlivnilo a ovlivňuje ostatní:	1	2	3	4	5
9. Je důležité mluvit o tom, co jsem spáchal:	1	2	3	4	5
10. Délka mého nynějšího trestu je adekvátní k závažnosti trestný čin, který jsem spáchal:	1	2	3	4	5
11. Je povinností pachatele urovnat to, co svým jednáním způsobil, a poskytnout odškodnění těm, kteří byli poškozeni:	1	2	3	4	5

Příloha č. 3 – Evaluační dotazník - po skončení programu

► Jaké byly první důvody k vaší účasti v programu?

.....

► V čem program vaše očekávání splnil a v čem nikoliv?.....

.....

.....

► Co pro vás bylo v rámci programu nejtěžší a proč?.....

.....

.....

► Je něco, co si z programu odnášíte, a co jste se zde naučil?.....

.....

.....

► Jaké nové cíle jste si stanovil do budoucna?.....

.....

.....

► Jak nyní vnímáte oběť a dopady na její život?.....

.....

.....

.....

Nyní, prosím, zaznačte na škále, na kolik souhlasíte/nesouhlasíte s níže uvedenými tvrzeními (1 – ano, 2 – spíše ano, 3 – tak na půl, 4 – spíše ne, 5 – ne)

1. Víím, kdo byla oběť mého trestného činu:	1	2	3	4	5
2. Přemýšlím nad tím, jak se této oběti daří:	1	2	3	4	5
3. Oběť jsem z výkonu trestu kontaktoval:	1	2	3	4	5
4. Snažím se vcítit do pocitů oběti mé trestné činnosti:	1	2	3	4	5
5. Trestný čin, pro který jsem nyní ve vězení, jsem zavinil:	1	2	3	4	5
6. Učinil jsem kroky směřující k náhradě škody:	1	2	3	4	5
7. Mohu říci: „Teď už je po všem a nic na tom nezměním.“	1	2	3	4	5
8. Přemýšlím o tom, jak moje chování ovlivnilo a ovlivňuje ostatní:	1	2	3	4	5
9. Je důležité mluvit o tom, co jsem spáchal:	1	2	3	4	5
10. Délka mého nynějšího trestu je adekvátní k závažnosti trestný čin, který jsem spáchal:	1	2	3	4	5
11. Je povinností pachatele urovnat to, co svým jednáním způsobil, a poskytnout odškodnění těm, kteří byli poškozeni:	1	2	3	4	5

Příloha č. 4 - Dotazník - spokojenost s programem

Uved'te, prosím, jak jste byl spokojen s organizací a metodami programu (1 – ano, 2 – spíše ano, 3 – tak na půl, 4 – spíše ne, 5 – ne)

1. Prostředí, ve kterém program probíhal, bylo příjemné: 1 2 3 4 5

2. Učební materiály a pomůcky byly na dobré úrovni: 1 2 3 4 5

3. Délka programu byla adekvátní množství probrané látky: 1 2 3 4 5

4. Cíle a úkoly v programu byly jasně vysvětleny: 1 2 3 4 5

5. S lektory programu jsem byl spokojen: 1 2 3 4 5

6. Atmosféra ve skupině byla příjemná a přínosná: 1 2 3 4 5

7. Celkově program hodnotím pozitivně: 1 2 3 4 5

Seznam použité literatury:

BOBEK, M. *Projektivní techniky a práce se symboly jako nástroj osobnostního rozvoje*, diplomová práce, Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Katedra psychologie, 2014.

HERMOCHOVÁ, S. *Sociálně psychologický výcvik I a II.*, SPN 1988.

KOLARÍK, M., *Interakční psychologický výcvik pro praxi*. Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4450-6

LIEBMANN, M. *Skupinová arteterapie.*, Portál, 2005. ISBN 978-80-7367-729-9.

MERHAUTOVÁ, J. *Kreativní techniky v supervizi*, diplomová práce., Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, 2006.

Restorativní justice: Sborník příspěvků a dokumentů, Sb. Sestavil Karabec, Z., Institut pro kriminologii a sociální prevenci, studie 296 2003

ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D., *Probace a mediace – Možnosti řešení trestných činů*. Portál 2010

VALENTA, M. *Dramaterapie*. Praha: Grada, 2011./2007.

VIERS, D. (ed.) *Aktivita pro skupinovou psychoterapii.*, Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-790-9

Odkazy:

<http://www.ok.cz/iksp/docs/296.pdf>

<http://seehaus-ev.de/wp-content/uploads/2015/01/Opferempathietraining.pdf>

<https://www.shz.de/regionales/kiel/auge-in-auge-mit-dem-eigenen-opfer-id7739536.html>

<http://www.prisonfellowship.cz/projekty/program-zachuv-strom/>

<http://theforgivenessproject.com/programmes/restore/>

<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.2044-8333.2012.02053.x/full>

<http://www.ok.cz/iksp/docs/390.pdf>

<http://restorativejustice.org/restorative-justice/rj-in-the-criminal-justice-system/courts/victim-awareness-and-empathy-programs/#sthash.BomPI2o7.dpbs>